

Odhodláni i tragédie volyňských Čechů

Kšicová, D. – Vaculík, J. (eds): Rodinná kronika volyňských Čechů. Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno 2006.

V rámci výzkumného úkolu Grantové agentury České republiky *Češi v cizině 1848-1938* vydávají koeditoři Danuše Kšicová a Jaroslav Vaculík, tedy profesorka rusistka z Filozofické fakulty, a docent, historik z Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně paměti jedné rodiny volyňských Čechů, které jsou dobrou bránou k tzv. mikrohistorii, studiu všednodenního života obyčejných (jiní říkají jasněji „řadových“) lidí v dějinách. Je pro nás potěšující, že takové procitěné svědectví, tak silné a tak vnitřně rozporné a hlubinně tragické až beznadějně vychází právě tu: koeditorka Danuše Kšicová byla totiž manželkou dnes již zesnulého historika a iniciátora této rodinné kroniky Evžena Petrova (1941-1999); mám k tomuto svazku vlastně nepřímý také osobní vztah: Evžena Petrova jsem znal v době svého a jeho studia na Filozofické fakultě i později jako dobrého přítele, člověka, s nímž jsem mohl vést zcela otevřené hovory na různá témata a od něhož jsem se mnoho dověděl; debaty mezi ním, rusistou a ukrajinistou Mečislavem Krhounem (1907-1982), autorem jediné světové komplexní monografie o bukovinském básníkovi Juriji Feďkovyčovi, a rusistou a romanistou Jaroslavem Mandátem (1924-1986) stály za pozorné naslouchání – jejich skutečnou hodnotu jsem poznal až s odstupem času.

Kniha je vzorně editorsky vypravena: skládá se z úvodního slova (Jaroslav Vaculík), předmluvy (Danuše Kšicová), vlastního těla kroniky rodiny Duhovy, na němž se podíleli František Jan Duha a Emilián Duha, a ze slovníku, soupisu zkratk, výběrové bibliografie a obrazových příloh (Danuše Kšicová). Všechny tyto součásti vytvářejí působivý, jímavý, dokumentární a současně niterně tragický celek – svazek je věnován památce již zmíněného Evžena Petrova, materiály poskytl rodiny Emila Duhy, Marie a Jiřiny Petrové. Jak již řečeno, kroniku vhodně doplňuje třídílné *Dějiny volyňských Čechů*, jejichž autorem je jeden z koeditorů přítomné publikace Jaroslav Vaculík a které postupně vycházely v letech 1997-2001, a také na knihu od téhož autora *Poválečná reemigrace a usidlování zahraničních krajanů* (2002).

Vše podstatné o vzniku této svérázné rodinné kroniky se dovídáme z předmluvy koeditorky Danuše Kšicové. Počíná se to cestou Jana Duhy (1824-1889) roku 1869 na Volyň za novou existencí – historii edice pak koeditorka podrobně vypisuje. Autor druhé části kroniky Emilián Duha (1901-1965) přišel se svým starším synem Emilem (1926-1952) na Moravu s Rudou armádou a již tu zůstal. Jeho osud i osud jeho syna jako v kapce vody zrcadlí složité proměny našeho světa; je to již sám o sobě příběh na napínavý dobrodružný, ale i psychologický a filozofický román.

Historie volyňských Čechů je v detailech známa také zásluhou jednoho z editorů: carská vláda lákající za liberálního Alexandra II. Osvoboditele Čechy na okraj své mohutné říše, chtěla jistě neutralizovat vliv Poláků, zejména po jejich již druhém neúspěšném povstání roku 1863, ale také posílit ekonomiku oblasti – Češi byli tehdy vyhlášenými hospodáři. To současně potvrzuje i jejich životaschopnost na tomto teritoriu: nehledě na veškerá protivenství byli v podstatě zámožnými sedláky, v některých dobách i se značným politickým vlivem.

Kniha je rozdělena do čtyř oddílů, které již svými názvy odkazují k postupnému úpadku této emigrace, i když to ovšem nelze říci vždy – jak již uvedeno – o jejich síle ekonomické. První pojednává o příchodu Čechů na Volyň a o rozsáhlých privilegiích, která jim byla poskytnuta za již zmíněného liberálního Alexandra II. Druhý oddíl líčí budování českého národního života ve Volyni, školství, knihovnu apod. i posilování české autonomie. Třetí popisuje počátek vlády Alexandra III., který Čechům nepřál: ztrácejí dosavadní privilegia, jsou násilně nuceni přestupovat k pravoslaví a ocitají se v složitém rusko-polsko-ukrajinsko-židovském kadlubu. Poslední oddíl tento úpadek potvrzuje a faktograficky dokládá.

Kronikář ve svém pojednání Čechy vůbec nešetří: ukazuje, že kromě kladných vlastností, zvláště smyslu pro řád, životní pragmatismus, dobré hospodaření, to byli lidé svárliví, závistiví, nenávistní, udavači (budili tím podiv jinonárodního okolí) – krátce: česká komunita nedržela při sobě a to asi – například na rozdíl od Poláků – je dosti stabilní rys české národní povahy – pokud lze vůbec takto zobecňovat. Také až přílišná přizpůsobivost, neschopnost stát na svém (to se týká národa, jazyka i náboženství) a dlouhodobě odolávat politickým a náboženským tlakům, vede k ztrátě vlastního svébytného života (charakteristický je v tomto smyslu osud české knihovny, kterou si místní Češi vlastně rozebrali či po dohodě rozkradli – když už nebyla ze strany vládnoucí moci žádoucí). Je to spíše smutné svědectví o Čechích jako zmařovateli vlastních snah, ale také kritický pohled na česko-slovanské vztahy: žít v carském Rusku (ovšem ani potom) nebyla asi žádná idyla a světská moc ve spolupráci s agresivní pravoslavnou církví tu učinily své; je to tedy i smutný „příklad“ česko-východoslovanské spolupráce.

Rodinná kronika Duhů je tak zajímavým svědectvím o národnostních a jazykových poměrech na území, které po roce 1917-18 přecházelo takřkajíc z ruky do ruky – národnostně i politicky. Je také dokladem prolínání jazykových prvků (jazyk kroniky by si ovšem zasloužil samostatného pojednání: najdeme tu čestné rusismy, ukrajinismy, polonismy – citlivá redakce zasáhla do díla opravdu jemně a s porozuměním).

Je tedy tato podivuhodná rodinná kronika vycházející nyní v Brně dokladem složitých osudů českých ekonomických emigrantů, ale i peripetií národnostních vztahů v nárazníkových pásech středovýchodní Evropy a také znamením paradoxů dějin. Ty se promítly jak do života autorů kroniky, tak do bytí původce jejího vydání Evžena Petrova na území bývalého Československa v jeho mládí, po roce 1968 i 1989. Jeho zásluhou a zásluhou obou editorů se čtenáři dostává do rukou pozoruhodný dokument historický, jazykový a obecně kulturní.

Ivo Pospíšil